

Т.Акимов,
ТДШУ катта ўқитувчиси, PhD

ХИТОЙ ВА ФОРС ТИЛЛАРИДАГИ МАҚОЛ ВА МАТАЛЛАРНИНГ ҚИЁСИЙ ТАҲЛИЛИ

Annotasiya: Ҳар бир халқ ўзининг келгуси авлодларига мерос қилиб қолдириши учун ўзида мужассам бўлган энг фойдали ҳаётий тажрибаларини жамлаб келади. Булар халқ ичида сайқалланиб, товланиб авлоддан-авлодга ўтиб келмоқда. Ибора, мақол ва маталлар халқ ичида тилдан-тилга ўтиб шаклланади ва ўзлашади, оғзаки нутқда шаклланиб бўлгандан кейин ёзма шаклда ифодаланади.

Бу мақолада хитой ва форс тилларидаги ибора, мақол ва маталларни таққослаб ўрганишига ҳаракат қилинди. Баъзибир мақол ва маталларни сўзма-сўз таржима қилинса маъносини тушуниш мумкин, баъзиларини сўзма-сўз таржима қилинса умуман маъносини тушуниб бўлмайди, ўшанда биз қўш тиллик луғатларга мурожаат қилишга мажбурмиз ёки уларнинг келиб чиқиш тарихий ҳикояларини таржима қилиб, гап нима ҳақида кетаётганини билиб, маъносини аниқлаб, муқобилини топиш лозим.

Kalit soʻzlar: мақол, матал, ибора, ҳикматли сўзлар, қанотли сўзлар, муқобил.

Аннотация: Каждый народ собирает свой жизненный опыт, чтобы передать его будущим поколениям. Фразеологизмы передаются из поколения в поколение. Фразы, пословицы и поговорки формируются и усваиваются на языке народа, а после образования в устной речи выражаются в письменной форме.

В данной статье сравниваются китайские и персидские выражения, пословицы и поговорки. Некоторые пословицы и поговорки можно перевести дословно, а некоторые при дословном переводе понять невозможно. Поэтому приходится обращаться к двуязычным словарям или переводить исторические рассказы об их происхождении, выяснять, о чем они говорят и их значение.

Ключевые слова: пословица, поговорка, фраза, мудрые слова, крылатые слова, альтернатива.

Abstract: Every nation collects its life experiences to forward to future generations. Idioms are passed on from generation to generation. Phrases, proverbs, and sayings are formed and learned among the population, and after being generated in the spoken language, they are expressed in written form.

This article compares Chinese and Persian expressions, proverbs, and sayings. Some idioms, proverbs, and sayings can be translated verbatim, and some cannot be understood when translated verbatim. Therefore, we must turn to bilingual dictionaries or interpret historical stories of their origin and find out what they mean and their alternatives.

Keywords: idioms, proverb, saying, phrase, wise words, winged words, alternative.

Форс ва хитой тиллари қадимги тиллардан бўлиб, жуда ҳам кўп мақол ва маталлар шаклланган. Мақол ва маталлар тилни ривожлантиришда ёзма ва оғзаки адабиётларда тутган ўрни жуда каттадир. Асрлар мобайнида ҳар бир халқ ўзининг келгуси авлодларига мерос қилиб қолдириш учун мақол ва маталларнинг келиб чиқиш ҳикояларини ва изоҳли луғатларини тузиб, келажак авлодларга қолдирмоқда. Ибораларни ҳаётий тирик қомус дейиш мумкин, янги-янги иборалар шаклланиб бораверади, буларни келажак авлод ўрганади ва илмий

хулосалар чиқаради. Бу ҳикматларни юз йил, минг йил ўрганса ҳам тугамайдиган маданий меросдир. Улар сермазмун, жонли, таъсирчан ва чуқур маъноли бўлиб, халқнинг урф-одатларини, удумларини, хулқ-атворини, турмуш тарзи ва тафаккурини акс эттирган. Шунинг учун барча қатламлар кундалик ҳаётида оғзаки ва ёзма нутқда бу бойликлардан кенг фойдаланиб келмоқда.

С. Г. Мехтиханлы, С. Х. Захраи “Форс тилидаги мақол ва маталлар” номли мақоласида бундай деб ёзади: “Ёзувчи ва шоирлар доимо фолклор материалидан кенг фойдаланганлар, мақол ва маталларни шеърларга кўчирганлар, уларнинг аксарияти вақтлар ўтиши билан шаклланган. Қанотли сўзлар яна оғзаки нутқдан ёзма адабиётларга ўтди, улар ўқилди ва ёдланди. Улар билан ўзларининг нутқларини безашади. Эрон фолклоршуносларининг аксарияти маъноларга алоҳида эътибор бериб, мақол ва маталларни йиғиш, тўплаш ва луғатлар тузишга киришган. Форс тилидаги мақол ва маталлар ҳақида шуни айтиш мумкинки, бу бирликлар форс адабиётига – наср ва шеърятга кириб борди. Машҳур форс шоирлари ўз асарларида мақол ва маталлардан фойдаланмагани бўлмаса керак. Классик давр форс адабиётида улар жуда кўп ва асосан шеър шаклида учрайди”¹.

بان بدان كم نشين كه همسر بد

گر چه پاکی تو را پلید کند (سعدی)

Ёмон одамлар билан дўстлашманг

Тоза бўлсангиз ҳам, сизни тортиб кетади.

С дурными не общайся – друг дурной,

Хотя ты и чист, потянет за собой (Саади)

Ёзувчи ва шоирлар доим халқ оғзаки ижодидан кенг фойдаланган бўлиб, мақол ва матал, ибора, ҳикматли сўзлар шеърларида акс этган ва халқ ичига сингиб борган.

Хитой тилидаги иборалар қадимги масаллар, тарихий ҳикоялар ва қадимги шеърларлардан келиб чиққандир. 冰心一片 bīng xīn yí piàn – сўзма-сўз таржимаси: “Бир парча муз юрак”. Яъни “қалби тоза; виждонли, пок ният; мансаб, шуҳрат ва бойликка берилмаслик”.

作者: 王昌龄 Муаллифи: Wáng Chānglíng (шеър)

寒雨连江夜入吴, 平明送客楚山孤。

洛阳亲友如相问, 一片冰心在玉壶²

Hán yǔ lián jiāng yè rù wú, píng míng sòng kè chǔshān gū

Luòyáng qīnyǒu rú xiāngwèn, yí piàn bīng xīn zài yùhú.

Таржимаси: «Қаҳратон совуқ кунлар ҳам Вуга етиб келди, сизларни кузатиб ёлғиз қоламан, Лўянга борганларингда дўстлар сўраса, мени нефрит идишдаги бир парча муз денглар» (маъноси: ёмон вазият Вуга ҳам етиб келди, Лўянгдаги дўстлар мени қандай у деб сўрасалар, пок виждон билан ишламоқда, мансаб, мол-дунё ва шуҳратга берилмаган деб айтинглари).

¹ www.google.com

² 新华成语词典. 北京, 2015 年. – 974 页. Xīnhuá фразеология луғати. – Пекин, 2015. – Б.974.

Мисол: 他不为金钱, 地位所引诱, 始终如一地从事教育工作, 可谓一片冰心 (王昌龄 Wáng Chānglíng «出自 chūzì» асаридан). Tā bú wèi jīn qián, dì wèi suǒ yǐn yòu, shǐ zhōng rú yī dì cóng shì jiào yù gōng zuò, kě wèi yí piàn bīng xīn –

У пул, мансаб учун эмас, доим таълим-тарбия жараёнида пок виждон билан

ишлади.

Бу ибора қадимги шеърдан олинган бўлиб, сўзма-сўз таржима қилиб, маъноси ҳақида тушунча берилмаса, англаш мушкул. Хитой тилини ўрганаётган киши «бир парча муз юрак» иборасини эшитиши биланоқ «бағри тош» деган салбий маънода тушуниши мумкин, лекин бу ибора ижобий маънода оқ кўнгил, пок ниятли, виждонли кишиларга нисбатан қўлланилади.

Иборалар, ҳикматли сўзлар доим инсонларни ўзига жалб қилиб келган, уларни тилшунос олимлар ўрганиб, жамлаб келмоқда. Мақол ва маталларда йўқолиб кетган расм-русм, урф-одат ва удумлар акс эткан бўлади. Ёзувчилар ижодида қўллаган мақол ва маталлар асарни ранг-баранг қилиб ифодалашда, ўқувчиларнинг диққат эътиборини тортишга катта хизмат қилади. Мақол ва маталлар қисқа бўлсада, турли ҳаётий воқеалар, инсонга мансуб яхши фазилатларини мадҳ этади, нияти ёмонларни ҳар хил образлар билан қоралайди.

Бу мақолада – Эрон ва Хитой халқларининг кундалик ҳаётида кўп учрайдиган мақол ва маталларни қиёслаб ўрганиш назарда тутилган.

火上加油 huǒ shàng jiā yóu³ – روی آتش روغن پاشیدن

Оловга мой сепмоқ; ярасига туз сепмоқ (подливать масло в огонь).

Бу мақола, бирор ишни қила олмай турганда ёки жаҳли чиқиб турганда, “шу ҳам қўлингдан келмаяпдими? шуни ҳам қила олмайсанми?” деб бошқаларнинг ғазабини қўзғаш учун айтилади.

口蜜腹剑 kǒu mì fù jiàn زبان شیرین و قلب زهر آگین داشتن
Тили шакар, дили заҳар (на языке мёд, на сердце лёд).

百闻不如一见 bǎi wén bùrú yí jiàn⁴ یک بار دیدن بهتر از صد بار شنیدن
Юз марта эшитгандан бир марта кўрган яхшироқ (лучше один раз увидать, чем сто раз услышать).

天上无路, 入地无门 tiān shàng wú lù, rù dì wú mén⁵ زمن سخت آسمان دور

Ер қаттиқ, осмон узоқ; (до бога высоко, до царя далеко).

守口如瓶 shǒu kǒu rú píng راز دار بودن; خاموش ماندن; هیچ راز فاش نکردن

Хитой тилида, бутылканинг оғзини ёпгандай ёпмоқ; сир сақламоқ; оғзини очмаслик (держать язык за зубами).

织工家里没布料 zhīgōngjiā lǐ méi bùliào Тўқувчининг уйида мато йўқ; 盖房无房住 gàifáng wú fángzhù Уй қурувчининг уйи йўқ.

سوداگر پنیر در شیشه میخورد ; کوزه گر از کوزه شکسته آب میخورد ; کفش پینه دوز پاشنه ندارد

Бўзчи белбоққа ёлчимас (сапожник без сапог).

³ 李维颐. 汉俄分类常用词话. 天津大学出版社 1998 年 6 月. 503 页.

⁴ 曾延生. 曾延生 商务印书馆. 北京 2005 年. 21 页.

⁵ Персидские пословицы и поговорки. “Наука”. Москва, 1973. Стр.219.

饱汉不知饿汉饥 bǎohàn bù zhī è hàn jī سیر از گرسنه خبر ندارد سواره از پیاده Қорни тўқнинг қорни очдан хабари йўқ (сытый человек не знает голодного).

Хитой тилида “қорни тўқнинг қорни очдан хабари йўқ” деб берилса, форс тилида “қорни тўқнинг қорни очдан хабари йўқ – отликнинг пиёда билан иши йўқ” деб берилган.

Бойлар ва амалдорлар моддий жиҳатдан ортиб-тортиб ётсалар ҳам, камбағал бева-бечоларга, оч-яланғочларга ёрдам қўлини чўзмайдилар, уларнинг ўлган-тирилгани билан ишлари ҳам бўлмайди, парво ҳам қилмайдилар деган маънода қўлланилади.

忠言逆耳 zhōng yán nì ěr راستى تلخ باشد Рост гап қулоққа ёқмас; рост гап тўққанингга ҳам ёқмас (правда глаза колет).

Форс тилида “рост гап аччиқ бўлади” деб берилса, хитой тилида эса “самимий сўз қулоққа ёқмас” деб берилган.

无风不起浪 wú fēng bù qǐ làng دود از كنده برخيزد Шамол бўлмаса, дарахтнинг учи қимирламайди (нет дыма без огня).

Хитой тилида “Шамол бўлмаса, тўлқин бўлмас” деб берилса, форс тилида “тўнка куймаса, тутун бўлмас” деб берилган.

人人都说自己的家乡好 rén rén dōu shuō zì jǐ de jiā xiāng hǎo Ҳамма учун ўз уйи яхши Ҳар бир ўрдак ўз ботқоғини мақтайди (всяк кулик своё болото хвалит).

趁热打铁 chèn rè dǎ tiě تا آهن گرم است بايد ; تا تنور گرم است نان بايد پخت کوفت Темирни қизигида бос; тандирнинг қизигида нон ёп (куй железо, пока горячо).

三思而后行 sān sī ér hòu xíng اول اندیشه انگهی گفتار اول سه بار گز کن یک بار به بر; اول استخاره و انگهی استخاره Аввал ўйла кейин сўйла; етти ўлчаб, бир кес (сначала подумай, потом скажи; семь раз отмерь, один раз отрежь).

隔墙有耳 gé qiáng yǒu ěr دیوار موش دارد موش هم گوش دارد Деворнинг ҳам қулоғи бор (даже у стены есть уши).

Бу мақол хитой, ўзбек, рус тилларида бир хил, форс тилида эса “деворда сичқон бор, сичқоннинг ҳам қулоғи бор” бор деб берилган.

纸里包不住火 zhǐ lǐ bāo bú zhù huǒ سوارى و رفتن دولا دولا نمیشود ; عشق و مشك پنهان Дардни яширсанг, иситмаси ошкор қилади (шила в мешке не утаишь).

同类不相残 tónglèi bù xiāng cán خر از لگد خر رنجه نشود Қарга қарганинг кўзини чўқимас (ворон ворону глаз не выклюет).

Хитой тилида “бир гуруҳдагалар бир бирига ҳужум қилмас”, форс тилида “эшак эшакни тепиб хафа қилмайди”, ўзбек ва рус тилларида эса бир хилдир.

Халқ оғзаки ижодининг кўпчилик жанрларида, жумладан, мақолларда халқ жамиятидаги муносабатлар, ҳодиса ва ҳолатларни соддароқ, ойдинроқ ифодаламоқ мақсадида табиатдаги ўз хусусиятлари билан шунга мос келадиган турли нарсалар(хайвонлар, жисмлар ва х.к) лар образидан усталик билан фойдаланади. Ана шу нарсаларнинг ҳар бирини тимсол қилиб олиб, улар воситасида муайян сифатларга(хоҳ ижобий, хоҳ салбий) эга бўлган кишиларнинг образини гавдалантиради.

指桑骂槐 zhǐ sāng mà huái; 杀鸡骇猴 shā jī hài hóu; 训斥女儿, 给儿媳妇听 xùnrì nǚ'ér , gěi érxiǔ tīng⁶ دختر بتو میگویم عروس تو بشنو بچه خودشرا میزند چشم همسایه به;
Қизим сенга айтай, келиним сен эшит (свекровь дочку бранит- невестке наука даёт).

Хитой тилида “тутни кўрсатиб, софорани сўкмоқ ; товуқни сўйиб, маймунга кўрсатмоқ; келинни эшитсин деб, қизига танбеҳ бермоқ”, форс тилида “ўз боласини қўшинининг кўз олдидан урмоқ; қизим сенга айтай, келиним сен эшит” деб берилган.

心非铁石 xīn fēi tiě shí دلش سنگ نیست Юрак тош эмас (сердце не камень).

活到老学到老 huó dào lǎo xué dào lǎo قرن زندگی قرن آزمودی Бешикдан қабригача илм изла (век живи-век учись).

不三不四 bù sān bú sì; 非驴非马 fēi lǘ fēi mǎ نه آب سرد و نه آتش سوزان На у ёқлик, на бу ёқлик; на дон, на самон (ни рыба, ни мясо).

Хитой тилида: На уч, на тўрт;на эшак, на от. Форс тилида: На совуқ сув, на ёнаятган олов деб берилган.

嘴甜手辣 zuǐ tián shǒu là خوش پيشواز و بد بديقه Кулиб туриб жонни олмоқ (мягко стелет, да жёстко спатъ).

不入虎穴, 焉得虎子 bú rù hǔ xué, yān dé hǔ zǐ کسی که از گرگ بترسد گوسفند نگاه ندارد Чумчуқдан кўрққан тариқ эмайди; тоққа чиқмасанг дўлона қайда, жон куйдирмасанг- жонона (волков бояться- в лес не ходить).

Хитой тилида “йўлбарсининг унига кирмагунча, йўлбарсининг боласини ушлаб бўлмас”, форс тилида “бўридан кўрққан, қўй боқолмас”.

山和山无法相会, 人与人总会相逢 shān hé shān wú fǎ xiāng huì, rén yǔ rén zǒng huì xiāng féng کوه بکوه نمیرسد آدم بآدم میرسد Тоғ тоғ билан учрашмайди, одам одам билан учрашади (Гора с горой не сходятся, а человек с человеком сойдутся).

百川归海 bǎi chuān guī hǎi; 百川会海 bǎi chuān huì hǎi قطره قطره جمع گردد و انگهی دریا شود Тома-тома кўл бўлур (капля за каплей – и собирается море).

金窝银窝, 不如自家草 jīn wō yín wō, bùrú zìjiā cǎo; 自家自乐, 休闲自得 zìjiā zìlè, xiūxián zì dé موردر خانه خود حکم سلیمان دارد Ўз уйим ўлан тушагим; уйғур тилида: Ўз уйимнинг хушлиги, пут қўлимнинг бўшлиги.

好心成了驴肝肺 hǎoxīn chéngle lǘgānfèi; 恩将仇报 ēn jiāng chóu bào آدم ثواب کنم کباب شدم Савобнинг таги тешик.

Хитой тилида “яхши ниятим эшакнинг жигар, ўпкасига айланди” ёки “яхшиликка ёмонлик”. Форс тилида “савоб қиламан деб, кабоб бўлдим”.

Яхшилик қилган одамга, нодонлигидан ёмонлик қайтарилса, шу пайтда айтилади.

远亲不如近邻 yuǎn qīn bùrú jìn lín⁷ همسایگان نزدیک از خوشاوندان دور عزیزترند узоқдаги қариндошдан, яқиндаги қўшни яхши.

⁶ Очилов, О. 李雅梅 Ўзбекча-хитойча, хитойча- ўзбекча мақол, матал ва иборалар лугати Б.88

⁷ 李维颐. 汉俄分类常用词话. 天津大学出版社 1998 年 6 月. 539 页

乌鸦的翅膀挡不住太阳的光 wūyā de chìbǎng dǎng bù zhù tàiyáng de guāng
بوی مشک پنہان نمیاند *аромат мускуса не скроешь (шила в мешке не утаишь)*⁸.
Хитой тилида: “Қарғанинг қаноти қуёшни ёпа олмас”. Форс тилида: “Ипорнинг
ҳидини яшира олмайсан”. Бу мақоланинг ўзбекча муқобили “*Ойни этак билан
ёпиб бўлмас*” рус тилида “*солнце платком не закроешь*”.

Хиёнат, жиноят, айб, гуноҳ қилиб қўйган одам буни яширишга ҳар қанча
уринмасин, барибир бир кунмас-бир кун ошкор бўлмай қолмайди, қўлга тушиб,
жазосини тортади деган маънода қўлланилади.

Ўзбек тилида бу мақолага яқин бир қанчаси бор: “*Ғалвирда сув турмас;
касални яширсанг, иситмаси ошкор қилади; қингир шининг қийиғи қирқ йилдан
кейин ҳам чиқади*”.

成者王侯败者贼 chéngzhě wánghóu bàizhě zéi *ياسر ميرود يا كلاه مياید*

Хитой тилида: “*Ғолиб бўлсанг шахзода бўласан, мағлуб бўлсанг ўғри*”. Форс
тилида: “*Ё бош кетади, ё шапка тушади*”. Ўзбек тилида: “*Ё у ёқлик ё бу ёқлик
бўлмоқ*”. Рус тилида: “*Или пан, или пропал*”.

Хуллас, мақол ва маталлар инсонларни доимо ўзига жалб қилиб келган,
уларни узликсиз ўрганиб, жамлаб келишган. Тарихчи мақол ва маталлардан узоқ
юртлар ва ўтмиш замонлар дарагини изласа, ҳуқуқшунослар уларни ҳаёт
тарзидаги ёзилмаган қонунлар, деб қарайди. Этнографлар эса, ўз навбатида бу
ҳикматли сўз ва ибораларда ўтмиш замонда йўқолиб кетган расм-русм, урф-одат
ва удумларнинг аксини излайди. Файласуфлар мақоллар орқали халқ тафаккурни
тушунишга интилади. Тилшунос олимлар бу жамланган қисқа, аммо чуқур ва
кенг маънони ўз ичига олган ифодали ибораларни, инсон нутқига хос хусусият
ва қоидаларни ўрганишда муҳим аҳамиятга эга маълумотлар тўплами, деб
қарайдилар.

Айниқса мақол ва маталлар ёзувчи ва санъат арбобларида, санъаткорларда
алоҳида қизиқиш ўйғотади, чунки бундай шоирана, таъсирчан иборалар
халқнинг ўзига хос бадий қарашларини тушунишга яқиндан ёрдам беради.
Маталлар қисқа бўлишига қарамасдан турли ҳаётий воқеалар, танбех,
насихатлар, инсонга мансуб яхши фазилат ёки нуқсонлар тўғрисида фикрларни
дадиллик билан ўз ичига олганлиги барчани ҳайратда солади. Шунинг учун ҳам
ҳар бир халқда мақол ва маталлар алоҳида ўз ўрнига эга бўлиб, уларни севиб,
кундалик турмушимизда нутқимизни янада ширали ва ифодали қилиб беришда
қўлланилади.

Фойдаланган адабиётлар рўйхати

1. Очилов.О, 李雅梅 Ўзбекча-хитойча, хитойча- ўзбекча мақол, матал ва
иборалар луғати. Пекин, 2011. 258-бет.
2. Персидские пословицы и поговорки. “Наука” Москва, 1973. 613 стр.
3. Персидско-русский словарь. “Русский язык”. Москва, 1983. 517 стр.

⁸ Персидско-русский словарь. Москва “Русский язык” 1983. 517 стр.

4. 曾延生 فرهنگ چینی به فارس 商务印书馆. 北京 2005 年. 21 页
5. 李维颐. 汉俄分类常用词话. 天津大学出版社 1998 年 6 月. 503 页
6. 新华成语词典. 北京, 2015 年. 974 页

№	Хитойча	Форсча	Ўзбекча
1	黄毛丫头	بوی شیر از دهانش میاید	Оғзидан она сути кетмаган
2	好货不便宜，便宜无好货	ارزان خری انبان خری	Сифатли маҳсулот қиммат, арзон маҳсулот сифатсиз
3	心非铁石	دلش سنگ نیست	Юрак тош эмас
4	嘴甜手辣	خوش پیشواز و بد بدرقه ; جوفروش و گندم نما	Кулиб туриб жонни олмоқ
5	非驴非马	نه آب سرد و نه آتش سوزان	На у ёқлик, на бу ёқлик; на дон, на самон
6	谓一无所获	دست از پا درازتر آمد	Қурук қўл келмоқ
7	远水不解近渴; 远井不解近渴	آب دور نمیتواند تشنگی کنونی را رفع کند	Узоқдаги сув чанқоқни босалмас
8	远水救不了近火	آب دور نمیتواند آتش سوزی در حوالی را فرو نشانند – کنایه از اینکه عمل کند نمی تواند ضرورت آنی را بجا آورد	Узоқдаги сув билан оловни ўчириб бўлмас
9	远亲不如近邻	همسایگان نزدیک از حویشاوندان دور عزیزترند	Узоқдаги қариндошдан яқиндаги қўшна яхши
10	硬着心肠	بی رحم و بی ملاحظه عمل کردن	Тош юрак
11	引狼入室	در را بروی دشمن خطرناک باز کردن ; گرگ را به خود دعوت کردن	Бўрини ўзи уйга таклиф қилмоқ
12	晚做总比不做强; 亡羊补牢, 犹为未晚	دیر رسیدن بهتر از نارسیدن	Ҳечдан кўра, кеч яхши
13	左耳进右耳出	از این گوش میگیرد از آن گوش در میاورد	Ўнг қулоқдан кириб, чап қулоқдан чиқиб кетмоқ
14	忙中易出错, 招人笑断肠; 忙 中有错, 易招人笑	آید درست آید	поспешись, людей насмешись; шошган қиз эрга ёлчимас
15	山与山不能相遇, 人与人总会 相逢	کوه به کوه نمی رسد، آدم به آدم می رسد	Тоғ тоғ билан учрашмагани билан, одам одам билан учрашади
16	隔墙有耳	دیوار موش دارد موش گوش دارد	Деворнинг ҳам қулоғи бор
17	鱼从鱼头烂; 树从根子烂	آب از سرچشمه گل آلود است	Балиқ бошидан сасийди
18	有嘴走遍天下	پرسن پرسن می توان رفت هندوستان	Сўраб-сўраб Маккани топибди
19	好心成了驴肝肺	یک گوش در است و یک گوش دروازه	У қулоқдан кириб, бу қулоқдан чиқмоқ

20	不到河边莫脱靴; 不见真佛不烧香	آب را نادیده موزه را از پا کشیدن	Сувни кўрмай этик ечмоқ
21	纸里包不住火	عشق و مشک پنهان نمیآند; سواری و رفتن دولا دولا نمیشود	Дартни яширсанг, иситмаси ошкор қилади
22	贪多嚼不烂	ایک دست نمی شود دو تا هندوانه برداشت	Бир қўлида икки тарвуз ушлаб бўлмас
23	白眼儿狼	آدم بی وفا و ظالم	Бевапо ва золим
24	搬起石头打自己的脚	سنگی را برداشتن و عاقبت روی پای خود انداختن	Тошни кўтариб ўз оёғига урмоқ
25	无风不起浪	هیچ دودی بی آتشی نیست	Олов бўлмаса, тутин чиқмас; шамол бўлмаса, дарахтнинг учи қимирламайди
26	有志事竟成	جوینده یابنده	Излаган топади
27	铁公鸡	از آب رنگ میگرد	Тимер хўроз; Қишда қор сўраса ҳам бермайди
28	忠言逆耳	راستی تلخ باشد	Рост гап тукқанингга ҳам ёқмас
29	同类不相残	خر از لگد خر رنجه نشود	Қарға қарғанинг кўзини чўқимас
30	指桑骂槐; 杀鸡骇猴	بچه خودش را میزند چشم همسایه	Қизим сенга айтай, келиним сен эшит